

BRUNO LE COUTRE

Mano miestas Klaipėda. 1900–1939 metai

Atsiminimai

BRUNO LE COUTRE

**Mano miestas Klaipėda
1900–1939 metai**

Atsiminimai

LIETUVOS JŪRŲ MUZIEJUS

2014

UDK 94(474.5)„1900/1939“(093.3)

Le52

Versta iš:

Bruno Le Coultre, *Gedichte und Prosa aus den Jahren 1953–1973* (mašinėraštis)

Sudarytojas ir paaiškinimų autorius Dainius Elertas

Recenzantai: prof. Dalia Kiseliūnaitė, doc. dr. Vacys Vaivada

Iš vokiečių k. vertė Romaldas Adomavičius

Redaktorė Romualda Nikžentaitienė

Apipavidalino Gedas Čiuželis

Už paramą dėkojame

Lietuvos Respublikos kultūros paveldo departamentui

prie Kultūros ministerijos

ISBN 978-9955-9714-7-4

© Lietuvos jūrų muziejus, 2014

Be Lietuvos jūrų muziejaus sutikimo knygoje publikuojamas iliustracijas

perspausdinti draudžiama

Turinys

Vertėjo žodis 8

Knygos lietuvių kalba pasirodymo aplinkybės 10

Įvadas 12

I. Senajame uoste

Jūreivio daina 15

Apie „jūros vilkus“ ir kitus mielus klaipėdiečius 16

Aplink Klaipėdos uostą 32

Tikras bomelsvitielis. Martynui Tydekui – 90 35

Iš jūreivio skrynios 41

II. Uosto priemiestis

Lakštingala čiulba 49

Iš Bomelsvitės istorijos 50

Mažas kaimas miesto pakraštyje – atsiminimai

apie mieląją Bomelsvitę 73

Vasaros vakaras Valgume 94

Mano gatvė (Puodžių g.) 97

Pasivaikščiojimas Liepojos gatve 140

Dar kartą: vėl pasivaikščiojimas Liepojos gatve 190

Iš mažos gatvelės (Katalikų kunigų gatvė) 192

Moteris tampa bomelsvitiute 202

III. Miesto grindinio aidai

Prekymetis jaunystėje 207

Ir aš buvau senamiestietis 210

Vieneri metai Keturiasdešimt pirmajame 226

Linksmi metai Klaipėdos seminarijoje, 1907–1910 m. 270

Skaitant senus laikraščius 304

IV. Klaipėdos ypatingieji

Mano miestas 315

Klaipėdos originalai 316

Kapitonas Adolfas le Coutre 319

Burmistras Gustavas Schulzas – gyvenimas Klaipėdai 323

Nekrologas dviem mokytojams 329

Ar Kurtas Tucholskis lankėsi Klaipėdoje? 331

V. Išeivio dalia

Ilgesys 337

Motušė Lange 338

Žmogus iš Rytų 344

VI. Atminties eilės

Tėviškės vaizdas 347

Nikalojaus dienai 349

Kalotės palvė 351

Velnio akmuo 353

Viltis 355

1971 m. Kalėdos 356

VII. Bruno le Coutre atminti

Parimęs vienišoj kalvoj 359

70 metų Bruno le Coutre 360

75 metai Bruno le Coutre 362

Nuopelnų kryžius Bruno le Coutre 363

Summary 365

Besidomėdamas Klaipėdos uosto ir laivyno istorija, susidūriau su tekstais apie Klaipėdos (Memelio) miestą ir jo žmones, pasirašytais toli gražu ne vokiška pavarde – *le Coutre*. Ilgainiui iš XX a. pirmosios pusės miesto periodikoje ir archyvuose išlikusių užuominų vaizduotėje susiformavo šio žmogaus „siluetas“: rimtas mokytojas ir visuomenės veikėjas, užsitarnavęs mokyklų tarėjo titulą bei miestiečių pasitikėjimą, pasireiškusių išrinkimu į miesto tarybą. Toks uolus ir pareigingas, niekuo neišsiskiriantis vokietis inteligentas.

Kitokį Bruno le Coutre pažinau ėmęsis versti jo atsiminimus, 1953–1973 m. skelbtus istorijos vėjų į Vakarų Vokietiją nublokštų klaipėdiečių periodikoje. Pamačiau jautrų, daug džiaugsmo ir skausmo išgyvenusį žmogų, tikrą savo miesto ir krašto patriotą, labai patrauklią daugiaplanę asmenybę.

Bruno le Coutre atsiminimai – tai ne tik konkretaus žmogaus pasakojimas apie jo vaikystės, jaunystės ir brandaus amžiaus laikų asmeninius įspūdžius ir išgyvenimus. Tai kartu to meto miesto gyvenimo mozaika, labai įdomi ir vertinga medžiaga XX a. pirmosios pusės Klaipėdos miesto raidos ir miestiečių gyvenimo įvairioms pusėms pažinti. Pažinti tai, ko didžia dalimi jau nebėra, tai, ko daugelis dabartinių klaipėdiečių nežino ir nepažįsta.

Viena svarbiausių šių atsiminimų temų – Bomelsvitė – žvejų ir jūreivių kaimas miesto pakrastyje, kurio dabar belikę vos pastebimi pėdsakai. Autorius žavisi gamtos užgūdintais kaimo gyventojais, tarp kurių ilgai gyveno ir kurių vaikus mokė Bomelsvitės mokykloje. Jo atsiminimuose atgimsta žvejų uosto Valgumo ir Klaipėdos uosto darbų kasdienybė.

B. le Coutre su puikiu humoru aprašo savo mokslus Senamiesčio berniukų vidurinėje mokykloje ir Mokytojų seminarijoje, karo tarnybą Klaipėdos kareivinėse, kuriose šiandien įsikūręs Klaipėdos universitetas. Šiuose tekstuose juntamas rašytojo talentas, nes tekstas dėstomas nenuobodžiai,

kiekvienam rašiniui parenkama originali struktūra. Didele nostalgija ir tėvynės meile alsuoja jo sukurtos eilės.

Labai informatyvūs autoriaus pasakojimai apie kai kurias Klaipėdos gatves: Puodžių gatvę, kurioje prabėgo jo vaikystė, Liepojos (dab. Herkaus Manto) gatvę, kurioje intensyviausiai virė miesto ekonominis ir socialinis gyvenimas, Katalikų kunigų gatvę (neišlikusi), kurioje gyveno vienas iš B. le Coutre respondentų, pritarusių jo idėjai skelbti atsiminimus apie miesto praeitį.

Skaitytojui turėtų būti įdomūs autoriaus prisiminimai apie klaipėdiečius: ne tik miestui ir kraštui nusipelnčius administratorius bei inteligentus, jūrų kapitonus bei žvejus, tačiau ir apie netradiciniu elgesiu išsiskirdavusius vyrus ir moteris, be kurių miesto kasdienybės vaizdas būtų nevisapusiškas.

Bruno le Coutre stengiasi išvengti Klaipėdos krašto situacijos tarpukariu politinių vertinimų. Vienas kitas toks konfliktas suasmeninamas ir pateikiamas kaip fragmentas bendrame pasakojimo kontekste. Nerasime jo atsiminimuose žodžių apie Pirmojo pasaulinio karo, kuriame jis užsitarnavo karininko laipsnį, ir Antrojo pasaulinio karo baisumus, nepastebėsime, kad būtų žeminamos kitos tautos. Pamatysime didžią toleranciją, gailestį dėl žuvusių draugų, prarastos gimtinės ilgesį.

Šie atsiminimai turėtų padėti mums, dabartiniams Klaipėdos gyventojams, pažinti dingusius bendro mūsų ir autoriaus bei jo amžininkų miesto fragmentus, pajusti ano laiko papročius ir tradicijas. Jie turėtų pamokyti mus, kaip reikia mylėti savo gimtąjį miestą ir šalį.

ROMALDAS ADOMAVIČIUS

Knygos lietuvių kalba pasirodymo aplinkybės

Už Bruno le Coutre atsiminimų lietuvių kalba pasirodymą turime būti dėkingi kelioms aplinkybėms. 2003 m. Leberechtas le Coutre nusprendė surinkti kompiuteriu Vokietijoje, Klaipėdos krašto išveičių laikraštyje „Memeler Dampfboot“, skelbtus giminaičio tekstus ir pridėti jo eiles, išdėstytas chronologine seka. 2009 m. šio rankraščio kopija pasiekė Klaipėdą. Čia vyko le Coutre giminės atstovų susitikimas. Organizavimo klausimais talkinusi Laima Laurinavičienė perdavė rankraščio kopiją šių eilučių autoriui. Taip ji pateko į Lietuvos jūrų muziejų. Šio muziejaus Laivybos istorijos skyriaus vedėjui Romaldui Adomavičiui verčiant tekstą į lietuvių kalbą paaiškėjo, kad jame nesama kituose leidiniuose publikuotų svarbių atsiminimų fragmentų. Todėl rengiant atsiminimų leidimą lietuvių kalba nuspręsta įtraukti ir juos. Bruno le Coutre rašė skaitytojams, kurie gerai pažinojo Memeliu vadinamą senąjį Klaipėdos miestą. Atveriant šį atsiminimų lobyną, nuspręsta parengti paaiškinimus lietuvių skaitytojams, kurie gyvena dabartinės Klaipėdos realijomis ar su Klaipėdos krašto praeities išskirtinumu susiduria pirmą kartą, o tekstą pagyvinti iliustracijomis. Naudodamiesi proga, norime padėkoti leidusiems šiuo tikslu pasinaudoti vaizdais iš asmeninių ir organizacijų rinkinių. Atsižvelgiant į Lietuvos skaitytojus, atsisakyta chronologinės sekos principo, o tekstas sukomponuotas išskiriant septynias temas.

Reikėtų pažymėti, kad Bruno le Coutre kukliai nutylėjo savo asmeninę indėlį į visuomeninį Klaipėdos gyvenimą tarpukariu. Paminėsime tik du faktus: Bruno le Coutre parengė įtakingos Klaipėdos krašto draugijos „Concordia“ jubiliejinį leidinį (*Verein Concordia, Memel. 1826–1926: Jubiläumsschrift für Concordianer*, Memel, 1926) ir buvo vienas iš memorialo žuvusiesiems Pirmajame pasauliniame kare Klaipėdoje kūrimo iniciatorių. Taip pat šiuose atsiminimuose nutylėta giminės su prancūziškai skambančia pavarde kilmė. XVII a., persekiojama dėl evangelikų

reformatų (hugenotų) tikybos, le Coutre giminė buvo priversta palikti Prancūziją. Apie 1660 m. jos nariai prieglobstį rado Pfalce (*Pfalz*), Manheimo mieste. Tačiau Pfalčą nusiaubęs karas giminę privertė persikelti į Uckermarką, esantį į rytus nuo Berlyno. XVIII a. Abrahamas le Coutre pasinaudojo kvietimu atvykti į maro nusiaubtą Prūsijos šiaurę ir apsigyveno Tilžėje, o Friedrichas Wilhelmas le Coutre ėmėsi auksakalystės Karaliaučiuje. Iki 1774 m. Johannas Benjaminas le Coutre tapo batsiuviu Klaipėdoje. Sunkiu darbu, vedybomis, ryšiais giminė kūrė gerovę naujojoje tėvynėje. Klaipėdos senamiestyje, Turgaus gatvėje, 1848 m. Alexanderis Ludwigas le Coutre atidarė konditeriją. Jūrų kapitonas Hansas le Coutre iki mirties 1891 m. buvo paskutinio Klaipėdos burlaivio „Expres“ bendrasavininkis, o Werneris le Coutre tapo prekybinio garlaivio „Friesland“ kapitonu. Jūrinės šeimos tradicijas tęsė kapitonai Richardas ir Adolfas le Coutre. Luizės gimnazijoje, Klaipėdoje, mokslus baigė keturi le Coutre giminės jaunuoliai: 1906 m. Paulas, 1938 m. Chriselis, 1940 m. Georgas, 1941 m. Ulrichas. Jų likimams įtakos turėjo XX a. įvykiai, nubloškę toli nuo gimtojo miesto.

SUDARYTOJAS DAINIUS ELERTAS

1953–1973 m. laikraštyje „Memeler Dampfboot“ (MD) ir leidinyje „Memelland Kalender“ (MK) buvo spausdinami Bruno le Coutre (1889–1973) eilės ir prozos tekstai. Kol jie netapo pamiršti pačioje le Coutre giminėje, aš surinkau juos kompiuteriu, kad prireikus galima būtų paskelbti. Teksto koregavimo programos padarytas klaidas bandžiau pats ištaisyti. Be abejo, ne visas jas man pavyko „sumedžioti“. Tekstai labai įdomūs to meto istorijos, o mums – le Coutre šeimos istorijos pažinimo prasme. Žmogus, kurio šaknys siekia XIX a. ir kuris su šeima po Antrojo pasaulinio karo neteko galimybės sugrįžti į gimtąjį Klaipėdos miestą, spausdintu žodžiu išreiškė šio miesto praradimo kartėlį – ne tik liūdėdamas, visiškai nesiskųsdamas, o rimtus tekstus atmiešdamas humoro doze ir skleisdamas juose palankumą žmonėms, kuriuos vaizdavo.

Mums, giminaičiams, jo rašytinis palikimas vertingas tuo, kad jame daug pasakojama apie mūsų giminę, daugiau nei pusantro šimtmečio (maždaug nuo 1785 iki 1945 m.) gyvenusių Klaipėdoje.

Mes, vyresnieji, dar pamename „dėdę Bruno“. Jauniesiems pristatau jo šeimą:

Jo seneliai buvo meistras konditeris Aleksandras le Coutre (1820–1890) ir Laura, gimusi Krampf. Jo tėvai: laivų kapitonas Hansas le Coutre ir Maria, gimusi Kalkert. Jis buvo vedęs Norą, gimusią Abel. Jų vaikai: Christel, Heinzas, Georgas ir Ulrichas. Apie Bruno le Coutre gyvenimą rašoma pirmuosiuose trijuose tekstuose.

LEBERECHTAS LE COUTRE

Husumas, 2003 m. rugsėjis

I SKYRIUS

Senajame uoste

Jūreivio daina

*Ošk, tu Baltijos bangele,
Dainą man nejaukią!
Nešk pirmyn laivelį mano
Tartum gulbių karavaną,
Kurs tėvynėn traukia.*

*Pūski, vėjau pakeleivi,
Iš visos sveikatos!
Tuomet kyla bangos jūroj,
Išsitempia laivo burės;
Štai ir krantas matos.*

*Hoiho! Skrenda mano laivas.
Vėją tuoj pavysiu.
Laikyk vairą! Virvę trauki!
Ilgesys į priekį šaukia:
Greit jus pamatysiu.*

*Jau matau iš jūros kylant
Baltų kopų juostą.
Švyturio ugnis štai šviečia,
Plaukt tarp molų mane kviečia,
Inkarą paruošti!*

*Baigėsi laimingai reisas,
Mariose – jokios bangos.
Mano miestas! Mano namas! Mano sodas!
Kitas nesupras, man rodos,
Ilgesio sunkios naštos.*

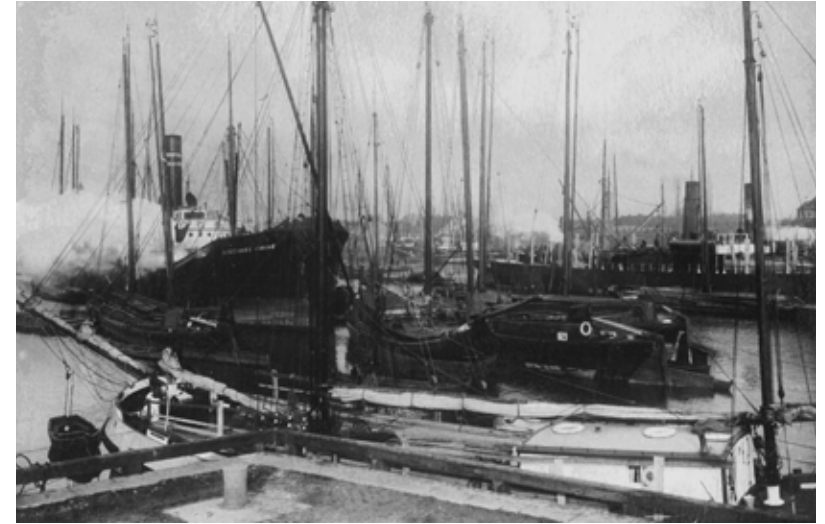
Apie „jūros vilkus“ ir kitus mielus klaipėdiečius

Mūsų jaunystės laikais burinio laivyno romantikos metas Klaipėdoje jau buvo pasibaigęs ir egzistavo tik kelių mielų giminaičių atmintyje. Mano tėvo kažkada vadovautas burlaivis, kurio paskutinis pilnas nuotykių reisas tapo pirmuoju išplaukimu į jūrą mano broliui, buvo likęs vienintelis liudininkas tos epochos, kai Klaipėdos uoste buvo priregistruota beveik šimtas burinių laivų. Nepaisant to, į mūsų uostą dar atplaukdavo daugybė burlaivių, pilnų laivų ir brigų, ypač olandiškųjų kufų. Čia nuolat žiemosavo (iš čia – Žiemos uosto pavadinimas) suomiai ir rusai.

Mes, vaikaliai, pažinojome juos visus. Kai virš Klaipėdos stogų pasklisdavo žvalus Locų bokšto* varpo skambesys: „Laivas įplaukia! Plaukia laivas!“, uostan skubėdavo ne tik savo parvykstančių giminaičių laukę suaugusieji – niekas negalėjo sustabdyti ir mūsų. Šuoliais skuosdavome prie nuo ledų saugančių pirsų, kur būdavo pririšti locmanų garlaiviai „von Schlickmann“ („von Šlikmanas“) ir „Reiher“ („Gervė“). Jei labai sekdavosi ir jūra būdavo rami, jų kapitonas leisdavo kam nors iš mūsų plaukti kartu. Likusieji likdavome stovėti varvančiomis nosimis prie krantinės, lyg būsimieji „jūros vilkai“ plačiai pastatę kojas ir giliai į kelnių kišenes sugrūdę rankas, atsainiai įspūdingomis trajektorijomis spjaudydami į vandenį bei reikšdami savo nuomonę apie kiekvieną škiperį ir jo laivą. Jei savo beviltiškas atžalas tokius savimi pasitikinčius būtų išvydę mūsų gimdytojai, greičiausiai būtų patyrę skaudžią savo jautrios nervų sistemos traumą.

* **Locų bokštas** – XX a. pr. Klaipėdos locmanų tarnyba turėjo nedidelį uostelį marių pakrantėje, greta stovėjo signalinis apžvalgos bokštas (Locų bokštas) ir Locų namas. Jame gyveno locmanai su šeimomis. Link šio komplekso vedė Didžioji ir Mažoji Locų gatvės. Iki mūsų dienų išliko Locų namas, esantis KLASCO teritorijoje.

Burlaiviai ir garlaiviai perpildytame Žiemos uoste, 1915 m.

Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys

Klaipėdoje viskas sukosi apie laivyną. Kiekvienas susirasdavo kokį nors uždarbį su laivais susijusiame versle. Mes, vaikai, žinoma, matėme tik tai, kas buvo paviršiuje, tačiau ir tai buvo labai įdomu. Kad šis visuotinis ir gyvas ryšys išliktų ir tuomet, kai glaudžios sąsajos tarp laivybos ir miesto ėmė šiek tiek silpnėti, nuosekliai ir efektyviai stengėsi laikraštis „Memeler Dampfboot“ („Klaipėdos garlaivis“), spausdindamas išsamius pranešimus apie uosto veiklą, kuriuos ilgai rengė rektorius Luckau, o vėliau – kapitonas R. le Coutre. Todėl kiekvienas klaipėdietis buvo didelis savo uosto patriotas ir puikiai orientavosi, kas jame vyksta.

O mums, vaikams, jis buvo tarsi rojus. Versdami jaudintis savo tėvus ir auklėtojus, slampinėdavome tenai kiekvieną laisvesnę minutę. Nenuostabu, kad galėjome ten išmokti ir parsinešti namo ypač šiurkščių ir nedailių manierų, tačiau iš tų senų ir jaunų „jūros vilkų“ bei uosto krovikų nejučia pasisėmėme tiek daug natūralaus nuoširdumo ir sveikų pažiūrų, kad mums, gyvenimo vėjų išblaškytiems iš to rojaus, čia buvo padėti socialinių pažiūrų ir savimonės pradmenys. Dar labiau šiuos potyrius mano

atmintyje stiprina šiaip jau visai teisėtai ir be jokių nuolaidų nuolat mums skiriamos lazdu porcijos, jei nespėdavome jų išvengti, galvotrūkčiais sprukdami palei begalines medienos rietuves.

Uostas buvo nuostabus mūsų jaunystės rojus. Jis visuomet viliodavo mane kaip žmogus, ypač kai įplaukdavo burlaivis. Beveik kasdien vaikščio-davau jo krantinėmis. Daug kas pasikeitė. Vietoje sandėlių smailiais fron-tonais išaugo didžiulės halės kroviniams sukrauti. Uosto darbas pasidarė modernesnis; sirenų gaudesys ir gervių girgždėjimas kaip ir anksčiau skam-bėjo lyg himnas naudą nešančiam darbui, tačiau linksmas nerūpestingas jaunystės laikų pojūtis prapuolė. Jūs skubėjote, ponai kapitonai. Skubėjote su laiku. Ponai laivų savininkai, manau, skubėjo dar labiau. Savotišką žave-sį prarado ir Malkų gatvė*, anksčiau garsėjusi daugybe smuklių jūreiviams. Vos gyvaliojo tik suvargusi ir netekusi jūreiviško „kvapo“ „Londono taverna“ (o gal tai buvo „Gerosios vilties kyšulys“?). Abiejose tose užteigose paauglystės metais godžiai klausydavomės paslaptinių jūrininkų istorijų.

Tačiau jei norėjai pasinerti į prabėgusių metų žavesį ir pažinti dalelę Klai-pėdos burinės laivininkystės praeities,ėjai į „Baltų karčema“**. Su koku ma-lonumu tai darydavau! Ten sienas puošė gerai pažįstami senųjų Klaipėdos burlaivių paveikslai. Kiekvienas pavadinimas kėlė prisiminimus: ir sunkius, ir šviesius. Tarp jų buvo ir mano tėvo laivas – barkas „Express“ bei didin-gas Hamburgo penkiastiebis „Christel Vinnen“. Lubas laikė apskrita kolona, išpuošta daugybe sidabrinių plokštelių, didelių ir mažų; tai priklausė nuo aukotojo kišenės. Tai buvo tolimojo plaukiojimo škiperiai iš viso pasaulio, panorę čia įsiamžinti. Didžiausią dalį sudarė senos, žinomos klaipe diečių pavardės. Ne kartą bandžiau visas jas suskaičiuoti ir negaliu pasigirti, kad tai man pavyko. Kartą lyg ir buvau tai padaręs, tačiau kitą dieną skaičių pamiršau. Šalia kolonos stovėjo „inkaro stalas“, irgi buvęs savotiškai ypa-tingas. Sunkų ažuolinį jo paviršių puošė visokiausi žaismingi ir egzotiški

* **Malkų gatvė** (vok. *Holtz Str.*) – iki šiol išlikusi šios gatvės atkarpa dabar vadinama Uosto gatve ir nedidelė atkarpa prie tilto per Dangę yra dabartinės Naujosios Uosto gatvės dalis.

** **„Baltų karčema“** (vok. „*Baltenkrug*“) – būsimasis „Baltische Hoff“ viešbutis. Dabartinis „Europa Royale Klaipėda“ viešbutis (Žvejų g. 21 / Teatro g. 1).

porceliano dirbinėliai. Vos prie jo prisėdusiam nieko nenučiuokiančiam pienburniui šaudavo į galvą paliesti smalsumą žadinančią stalo paslaptį – jis visiems turėdavo užsakyti gero prancūziško konjako. Deja, turiu prisi-pažinti, kad nevengdavome į tokią nejaukią padėtį įvilioti ir gerus draugus. Kaltę švelninanti aplinkybė galėtų būti ta, kad tai atsitikdavo tik vieną kartą, o ir mes patys buvome tai išbandę.

Apskritasis „inkaro stalas“! Kiek tolimojo plaukiojimo škiperių buvo išmetę čia inkarus ir daugiau ar mažiau pasvirę „nubuksyruoti“ į savo laivus, nes grogas čia būdavo neblogas. Mano laikais „inkaro stalo“ kom-panija jau buvo tapusi mišri. Dažnai ratu sėdėdavo daugiau „sausumos žiurkių“ nei „jūros vilkų“. Nepaisant to, visi sugebėdavo palaikyti žvalią jūreivišką dvasią, pasinaudodami nemokamu stipriu tabaku – olandišku arba anglišku, kurio gausiai būdavo ant stalo bendram naudojimuisi. Ir man teko daug kartų prisirišti šiame linksmame uoste bei naudotis galin-gų vilkikų pagalba išeinant. Beje, „Baltų karčema“ („*Baltenkrug*“) ir visą jos įgulą per seklumas ir laiko sunkumus sėkmingai vedęs škiperis toli-mojo plaukiojimo kapitonas Otto Frickas vengdavo teikti bet kokią infor-maciją telefonu. Tiesiog tyliai pašnibždėdavo į ausį: „Gal yra Tiedas? Ką tik skambino feldfelbelis.“ O galima buvo elgtis kaip pastorius Noltė, kuris atvirai darė, ką norėjo. Išsirengęs namų kryptimi ir laimingai parsiradęs, noriai afišuodavo bene visus savo to vakaro draugus. Kaip kam pavyksta...

Patikdavo sėdėti kajutėje, galiniame tamsokame kambaryje, kuriam silpną apšvietimą teikė nuostabūs spalvoto stiklo langai, pagaminti klai-pėdiečio menininko rankų. Jei neklystu, tai buvo Eulensteinas. Aš, jauna „sausumos žiurkė“, neturėdamas tam jokios teisės, sėdėjau Klaipėdos jūrų kapitonų draugijos „Neptun“ seniūno krėslė, apsuptas žvalią ir ne-varžomą praeitį primenančių ženklų, ir atsidaviau svajonėms. Jos neiš-vengiamai atsirasdavo po stipraus braziliško cigaro ir dar geresnio grogo: „Romas privalomas, cukrus galimas, vanduo nebūtinamas.“ Mano galvoje skambėjo Bilduko taukšėjimas, o laivai ant sienų pradėjo atgyti. Visi jie rinkosi pažiūrėti į žalią jaunuolį, patyrusio jūrininko atžalą. Gal aš jiems sutrukdžiau? Ne, manau, jie džiaugėsi, kad kažkas, niekada neplaukiojęs komerciniais laivais, širdyje buvo kartu su jais...

„Hotel de Russe“, vėliau tapęs „Hotel Baltische Hof“. XX a. 1-asis dešimtmetis

Egidijaus Baranausko rinkinys

Kažkas įėjo? Senas ponas šiek tiek bravūriškai ant žilos galvos dėvima škiperio kepure ir žvejyška barzda įrėmintu raukšlėtu veidu. Stačią apykaklę puošia mažas juodas kaklaraištis. Pasiramstydamas juodmedžio lazda su dramblio kaulo rankena, prie stalo lėtai prieina pats seniūnas, senasis kapitonas Frickas. Aš užleidžiu vietą. „Mano jaunuoli, tu, matyt, vėl padauginai? Ką tau pasakys jaunoji žmona?“

Senasis kapitonas Frickas pažinojo visą jūrininkų šeimų jaunimą ir kreipdavosi į jį „tu“. Kai jaunuolis užsitarnaudavo jo akyse didesnę autoritetą, su juo kalbėdavo vokiečių aukštaičių tarpe ir kreipdavosi „jūs“.

Seniūnas kapitonas Frickas! Mes spietėmės aplink jį ir dažnai lankydavome svetingame kambarėlyje senelių prieglaudoje. Matau jį stovintį Šaulių namų scenoje, švenčiant jūrų kapitonų draugijos „Neptun“ 75 metų jubiliejų. Salė pilnutėlė. Tribūna šventiškai išpuošta undinių, Poseidono su trišakiu ir visokių kitokių būtybių atvaizdais. Virš viso šito – mūsų senasis gerasis kapitonas, truputį susijaudinęs, mušamas prakaito ir keitinantis rėžti šventinę kalbą. Už uždangos – sufleris: „Gerbiami svečiai“.

Pauzė. „Gerbiami svečiai! Ar negalėtum pasakinėti garsiau?“ Pauzė. „Gerbiami svečiai! Štai ką. Jaunimas nori šokti. Gero vėjo!“ Salėje nugriaudėjo aplodismentai. Turbūt retai buvo taip nuoširdžiai juokiamasi kaip tą vakarą Šaulių namuose, o jaunuoliai buvo jam ypač dėkingi, nes jo nuostabi kalba nutraukė įprastus parodomuosius sveikinimus, ir mes galėjome nedelsdami pereiti prie mums malonių dalykų.

„Tavo tėvas, jaunuoli, buvo velniškai geras škiperis. Jis įplaukdavo į uostą su daugeliu burių. Gali papasakoti tavo motina.“

Mama pasakodavo apie jį daug ir noriai. Jis teisingai vertino savo atžalas ir prieš išplaukdamas į reisą visada patardavo mamai: „Karšk jiems kailį taip, kad liptų ant sienų!“ Mūsų geroji mama tik kartais laikydavosi šios instrukcijos. Vis dėlto mūsų užpakaliams teko patirti galybę smūgių.

Tuo metu jaunos kapitonų žmonos, kol jų prie namų nebuvo prirakinę vaikai, dažnai plaukdavo į reisuos kartu su savo vyrais. Tėvas norėjo pasididžiuoti prieš jauną žmoną, kokia tvarka ir švara palaikoma jo laive, todėl iš kambuzo atnešami indai privalėjo tiesiog blizgėti. Vieną dieną mama stovėjo kajutės tarpduryje ir stebėjo kambuzo jungą, spjaudantį į lėkštę ir trinantį ją į garbingiausią savo kūno dalį, kol indas tapo akinančiai spindintis. Kai mama jį užkalbino, junga labai išsigando ir raudodamas ėmė aiškintis. Mama nieko nepapasakojo apie tai tėvui ir toliau valgė iš tų lėkščių, tačiau indus plaudavo pati.

Apskritai madam le Coutre buvo narsi moteris. Kai tėvas anksčiau laiko atsiveikino su mumis, ji per daug nesiskundė, o tvirtai paėmė gyvenimą į rankas ir sukūrė aprūpintą ateitį keturiems vaikams.

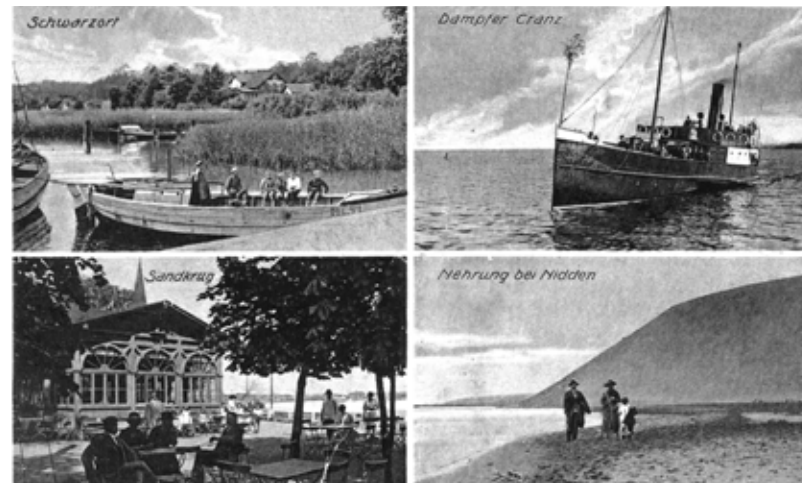
Kas ten toks tarpdury – sunkus, didelis ir platus? Kapitonas Schanteris. „Esi išmetęs inkarą!“ Pereinu viena vieta toliau, ir senasis škiperis nerangiai įsitaiso krėslė. Schanteris buvo paskutinio Klaipėdos burlaivio „Express“ paskutinis kapitonas. Mes, vaikai, jautėmės kaip ir šio laivo piliečiai, nes mūsų tėvas savo laiku buvo jo bendrasavininkis ir kapitonas. Kai laivas stovėdavo uoste, karstydavomės jo stiebų virvių raizgalynėje. Jo savininkas tuomet buvo, atrodo, Moritzas Cohnas, o frachtavo laivą labai karšto būdo veikėjas, kurio pavardė buvo Seeligmannas ar kažkas panašaus – aukštas ir liesas kaip kartis vyras. Vieną dieną, kai aš stirksėjau laivo vantuose, jis

išdygo krantinėje ir sukėlė bausių triukšmą dėl akiplėšiškai besielgiančių vaikų. Jūreiviai ir darbininkai turėjo gardaus juoko. Tai tik paskatino dešimties ar vienuolikos metų padykusį nenuoramą užsikarti į patį stiebo viršų ir iš ten pasiūsti budistišką pasveikinimą bauginančion prarajon. Viršuje buvo visai linksma, tačiau atėjo laikas mažajam padaužai palikti savo postą padangėse. Kai suvokiau, kad man jau niekas negresia, nusiropščiau ant denio. Vos mano kojos palietė denio lentas, iš už kambuzo iššoko Seeligmannas ir stvėrė mane už pakarpos. Mes nebuvo antisemitai; su žydų vaikais trynėme tuos pačius suolus Senamiesčio mokykloje* ir ten pat visi patirdavome stipresnius ar silpnesnius šviesaus atminimo rektoriaus Horno niuksus, būdavome vienodai tingūs ir apsileidę. Tačiau komercinė laivyba – tai buvo visai kas kita. Ji jiems visiškai nederėjo, ir laikėme didelę netvarką, jei jie kaip šeimnininkai išdidžiai žingsniuodavo laivo deniu. Sustaugiau nežmonišku balsu. Ir ką gi! Iš labai nemalonių gniaužtų palyginti delikačiai mane išvadavo įspūdingas platus jūreivio kumštis. Triukšmas laive privertė nutraukti vidurdienio apmąstymus kapitoną Schanterį. Nugriaudėjo piktas įsakymas, ir mes trise pakniopstomis nurūkome pas „senį“. Nors palaikiau gerus santykius su škiperių kastos atstovais, nebuvau užtikrintas, kad viskas baigsis taikiai. Vis dėlto situacija buvo ne tokia jau bloga. Senasis kapitonas gulėjo ant kušetės ir tik šiek tiek pakeitė kūno padėtį mums įėjus. Vargu, ar jis klausėsi Seeligmanno plepalų apie įvykį, kontorą ir šefą. Man angelišku balsu nuskambėjo pikti senojo Schanterio žodžiai: „Tai jūrų škiperio vaikas! Ką tu supranti apie tai, baily?“

Nespėju priminti kapitonui Schanteriui to atsitikimo, nes į patalpą įvirsta gunktelėjęs masyvaus stoto vyras. Pirmiausia žvilgsnį traukia jo nosis, spindinti visomis spalvomis. Drioksteli užsakymas: „Oberi (oficiante), Gelblako grogo!“

Viešpatie, dar vienas pažįstamas? Taip! Senasis kapitonas Kalchertas, šviesaus atminimo dėdė Augustas. Kai jis riedavo savo jūreiviškas istorijas,

* **Senamiesčio berniukų vidurinė mokykla** – Klaipėdos seniausios Lotyniškosios mokyklos, arba Didžiosios miesto mokyklos, tradicijas perėmusi mokykla. Ji stovėjo greta evangelikų liuteronų miestiečių Šv. Jono bažnyčios, Tomo g. pietinėje pusėje. Pastatas nukentėjo karo veiksmų metu 1944 m. Griuvėsiai nuardyti po karo.

Atvirukas, kurio viršutiniame dešiniajame kampe matomas Sekminių berželių papuoštas „Cranz“ garlaivis. Greta – Juodkrantės kurorto priplaukų vaizdas. Apačioje – vasaros kavinė Smiltynėje ir poilsiautojai prie „negyvųjų kopų“. Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys

linkdavo lubos. Pasitikėti buvo galima tik jo „šnipu“, kadangi nosį netgi po labai nereiklaus tyrimo galima buvo pavadinti įžanga į aukščiau esančius pusrutulius. Ji buvo meiliai išpuoselėta, naudojant Jamaikos romą, portveiną ir kitokius vynus. Jis ilgai buvo kurortinio garlaivio „Cranz“ („Krancas“) kapitonas ir užtikrintai vesdavo laivą per gimtųjų marių bangas*. Nors kartais jis būdavo labai kategoriškas, poilsiautojai iš daugelio imperijos provincijų nesiskųsdavo plaukę kartu su juo. Jo laive visada būdavo linksma. Apie Kalchertą pasakota daugybė anekdotų. Jaunasis šeimos prieaugis nevengdavo pasinaudoti palankiomis sąlygomis nuplaukti į Krančą. Pirmiausia tai nieko nekainavo; antra, buvo malonu ir atsirasdavo galimybė amžinai ištroškusioms būtybėms tuščiomis kišenėmis paragauti nebrangaus grogo. Mano dėdė su vokiečių aukštaičių tarme nepalaikė taikių santykių. Kai aš,

* **Kurortinis garlaivis „Cranz“** pastatytas 1885 m. Kilyje. Plaukiojo Kuršių mariose tarp Klaipėdos ir Kranto kurorto (vok. *Kranz*, dab. rus. *Zelenogradsk*), užsukdamas į Kuršių nerijos gyvenvietes. 1928 m. buvo parduotas į Tilžę.

snarglius su ponišku 92,33 markių atlyginimu, droviai bandžiau (atrodo, tai nebuvo padaryta nuoširdžiai) sumokėti už plaukimą, jis tik suniurzgė: „Pasilik sau tuos grašius.“ Ir parodė į pastorių: „Sielų šeimininkas irgi nesumokėjo.“ Tuoj pat įjungė vieną iš įvairiausių savo registru, kreipdamasis į dvasininką linksmai ir maloniai: „Ar nenorėtumėt, gerbiamasis, nupirkti konjako?“ „Konjako“ reiškę „tris taures“, o „gerbiamasis“ iš ryto, be to, viešai, gerti negalėjo. Kapitonui Kalchertui dėl jo kūno apimties visada reikėjo dviejų taurelių, po vieną kiekvienai kojai – toks buvo nerašytas susitarimas su laivo ekonomu. Trečiasis stikliukas atiteko man, glbojamam sūnėnui. Man buvo šiek tiek nejauku, tačiau tą nejaukumą širdyje didingu mostu ištrynė linksmas senasis nusidėjėlis.

Ten, kur prisirišdavo krante kapitonas Kalchertas, netrukus pasirodydavo jo bendražygiai. Ei, štai ir jie! Vyriausiasis žvejybos prižiūrėtojas Sieboldas irgi buvo burlaivio kapitonas. Miesto tarėjas Suhras nebuvo jūreivis, tačiau užaugo prie jūros vandens kartu su škiperiais ir žvejais*. Ir vėl man tenka užleisti vietą žymiesiems dvasia ir kūnu. Senasis kapitonas Frickas prisimerkia: „Gali būti audringas plaukiojimas.“ Man jis mirkteli: „Jaunuoli, jaunuoli, tai yra...“

Vyriausiasis žvejybos prižiūrėtojas Sieboldai ir dėde Augustai! Tiek rąstų, ant kurių jūs išsigelbėjote Baltijos ir Šiaurės jūrose bei kituose šiauriniuose ir pietiniuose vandenyse, turbūt neegzistuoja šioje planetoje. Dar nepastatyta ta daugybė laivų, kuriuos po sunkiausių avarių ryžtingai parplukdėte į gimtąją uostą. Vis dėlto nepaneigsi, kad Neptūnas buvo tave iš tikrųjų nutvėręs už pakarpos, ir ne kur nors toli, o ramiosios Dangės tėkmėje. O buvo taip...

Draugiška kompanija išsirengė linksmon iškylon į mūsų puikųjį Tauralaukį. Suprantama, kad atsakingas už kelionės komercinę dalį būsiamasis mūsų burmistras G. Schulzas parūpino įgulai pakankamą provianto rinkinį butelių prasme. Taip atsitiko, kad grįžtant bičiulis Sieboldas supainiojo laivą su Dange ir ėmė po truputį grimzti. Jo neišskiriamas draugas, kapinių

* **Fritz Suhras** (*Friedrich Saurh*) – stambus žuvų supirkėjas, pirklys, provokiškos Klaipėdiškių liaudies partijos politikas (1866–1938 m.). Jo atminimui buvo pavadinta viena iš miesto gatvių.

inspektorius, dar suspėjo Sieboldą sugriebti. Šis pabudo iš letargo miego ir sumykė: „Eik šalin! Neleisiu, kad mane tampytų duobkasys.“

Suhras ir aš buvome Bomelsvitės* piliečiai. Mūsų gyvenvietė! Mūsų Žvejų uostas! Ar prisimenate paskutinį nėgių balių? Tai buvo kažkas nepa-kartojama. Mūsų pirmininkas, miesto tarybos narys žvejys Plennis („Katarinka“), sumanė apriboti dalyvių skaičių, nusitaikydamas ir į garbės svečius: senąjį mokyklų tarėją Kurziną**, miesto tarėją Brieną, inžinierių Marxą ir netgi savo draugą ir globėją miesto tarėją Suhrą. Čia visada buvo elgiamasi šiurkštokai, tačiau nuoširdžiai. Atsirado klausimų, nes linksminamuosius gėrimus ir alų didžiuliais kiekiais savo sąskaita turėjo pristatyti Suhras, o nėges bei sumuštiniai – žvejai. To mūsų žvejams jau buvo per daug. Nagi! Abu „hamburgiečiai“ pasikvietė jį ir sukėlė triukšmą. Dar bandžiau pabūti taikytoju, bet abu ramiausiai atsakė: „Nekreipkite dėmesio, ponas mokytojau. Jis per daug klauso savo žmonos.“ Žvejų teisingumas!

O 1932 m. priešrinkiminius susirinkimus! Ankštos patalpos pas Stepputą*** – sausakimšos. Krausas**** ir daktaras Schreiberis***** , Betke

* **Bomelsvitė** (vok. *Bommelsvitte*) – Klaipėdos priemiestis tarp dabartinių Dariaus ir Girėno, Sportininkų gatvių ir marių.

** **Kurzinna** (*Gustav Kurzinna*, 1863–1933) – pedagogas, ilgametis Naujojo Parko mokyklos (vėliau S. Dach), Senamiesčio vidurinės mokyklos, Augustės Viktorijos mergaičių licėjaus rektorius, Klaipėdos miesto mokyklų tarėjas. Tarpukariu jo vardu buvo pavadintas nedidelis skveras prie S. Dach mokyklos.

*** **Stepputatas** – provokiškų pažiūrų politikas. Tuo metu Klaipėdoje gyveno pirkliai Fritzas Stepputatas ir Wilhelmas Stepputatas, taip pat teismo registruotojas Paulas Stepputatas. Neaišku, kurį iš jų mini autorius.

**** **Krausas** (*Joseph Kraus*) – stambus medienos pramonininkas, 1920–1927 m. Klaipėdos pramonės ir amatų rūmų prezidentas, 1920–1923 m. klaipėdiškių politikos veikėjas, 1925–1927 m. – Klaipėdos krašto seimelio pirmininkas ir vienas iš provokiškos Liaudies partijos lyderių. 1933 m., nacionalsocialistų spaudžiamas, pasitraukė iš politinio gyvenimo ir išvyko į Vokietiją.

***** **Daktaras Schreiberis** (*Ottomar Schreiber*, 1889–1955 m.) – komersantas, politikas, 1922–1932 m. – Klaipėdos prekybos rūmų sindikas. 1924–1937 m. – vokiečių-lietuvių tabako sindikato narys. 1920 m. ir 1930 m. išrinktas į Klaipėdos krašto seimelį. 1934 m. teistas kaip nacionalsocialistų organizuoto sukilimo dalyvis.

ir daktaras Brindlingeris*; žinoma, Gelhaaras ir Hoppas iš „Memeler Dampfboot“, abu pasirengę įvertinti žvejų poziciją; taip pat Berlyno spaudos atstovai. Kai ketinau pradėti susirinkimą, pasirodė varganas valstybės policininkas ir paskelbė draudžiąs politinį renginį. Ir kas iš to išėjo? Žvejų draugijos vakaras, kaip ir buvo skelbta. Daktaras Schreiberis ramiai iš jaunų ir pagyvenusių žvejų suformavo chorą, ir kambario sienos suvirpėjo nuo galingai atliekamų jūreiviškų dainų. Prisijungė ir stovintieji lauke. Spaudos fotografai darbavosi sušilę, pilnomis burnomis naikindami šviesų alų ir sumuštinius su lašiša, kurie šventės proga buvo papuošti kažkokiais šiaudeliais ir išrašytomis žinomomis pavardėmis. Truputį padvejoję, prisijungė ir politikos veikėjai. Rezultatas: Klaipėdos krašto dvasia buvo laikinai pasirodęs vienas Lietuvos valstybės policininkas ir keli Berlyno žurnalistai. Nepaisant nieko, jų nuotraukos atliko savo darbą.

Nugrimzdę į prisiminimus, visai pamiršome, kur mes esame. Štai jaunasis kapitonas Frickas stato ant stalo sidabrinį dubenį. Žiūrėk! Žiūrėk! Tai buvusi Görke giminės nuosavybė. Jame buvo pakrikštyta daugybė vaikų, taip pat ir mano.

Kapitoną Görke šiuo indu apdovanojo Anglijos karalius Jurgis už tai, kad rizikuodamas savo gyvybe išgelbėjo skęstančio anglų laivo įgulą. Teįdiegia šis kilniaširdis poelgis gerį dubenyje pakrikštytų kūdikių širdyse. Senasis kapitonas Frickas pakelia taurę: „Klaipėdos škiperiai visose pasaulio jūrose! Už kapitoną Görke!“

Matau jį, seną, kaip man atrodo, šiek tiek lokio grėsmę skleidžiantį poną. Galbūt toks jis atrodė tik mums, jaunuoliams, nes žiūrėjome į jį kiek lengvabūdiškai. O jo senoji ponia, prašmatnioji motušė Görke, man davė neįkainojamą patarimą, pradėdant šeimyninį gyvenimą: „Niekada neleisk dėl paprasčiausio ginčo nusileisti saulei.“

Gurkšnelis ir į tavo sveikatą, mieloji teta Erna, moralės ir gerų maniečių sergėtoja nuošaliuose takuose, kuriais klajojau su savo žydinčia jauna

* **Brindlingeris** (*Wilhelm Bridlinger*, 1890–1967) – teisininkas, politikas, 1931–1944 m. – Klaipėdos miesto burmistras, rašytojas, poetas.

Krovikų iškraunamas laivas, 1938–1939 m. Tolumoje Locų bokštas

Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys

sužadėtine tykioje Plantacijoje ir viršių žiedais išpuoštame šile*. Tu galėdavai paslaugiai nususukti ir užmerkti akis. Vėlei sėdžiu tavo namelyje ir mėgaujuosi pomeraniška bandele su apelsinų marmeladu, Klaipėdoje vadintu „pagal Görke receptą“. O pačios gaminti marcipanai per Kalėdas! Tai buvo tikras škiperio namelis, ir tavęs buvo neįmanoma atskirti nuo burlaivių ir garlaivių, kurie tau turėjo tiek daug ką papasakoti. Pamenu du aukštus stiklinius gaubtus virš dailaus papuošalo iš kriauklių. Dar vienas himnas drąsiam Klaipėdos jūrininkui! Vienas tavo dėdė Biskajoje prie Ispanijos krantų išgelbėjo Junetą ar Idalgo ir pamaldžios vienuolės kruopščiu darbu išreiškė padėką vokiečiui kapitonui.

„Sapnuoji, mokytojai?“ Kaimynas kumšteli man, ir aš tiesiog pastukse nu į stalą, pasisveikindamas su draugu ir kolega rektoriumi Albatu.

* **Plantacija** (vok. *Plantage*) – XIX a. tarp jūros ir dabartinės Liepojos gatvės pasodintas pušynas. 1834 m. miestui buvo perduota 135 margų valda Melnragėje ir 294 margai smėlynų. Nuo 1857 m. želdinimo darbai vykdyti pagal planą, įrengiant ir pasivaikščiojimo takus.

„Man jau per daug valstiečių“, – atsisveikina senasis kapitonas Frickas ir keliauja pas konkurentą, savo žentą Weissoną*. Mielai jį palydėčiau, nes ir ten galima jaukiai bei maloniai pasėdėti. Ant kiekvieno stalo stovi trys grafinai su raudonu, baltu vynu ir portveinu, taip pat butelis romo. Atsi-skaitoma visiško pasitikėjimo būdu. Taip lankytojams diegiamas tauraus elgesio supratimas; škiperiai ir pirkliai, kurie čia daugiausia lankosi, užmoka tiek, kiek išgeria.

Tačiau šiandien privalau likti ir sudaryti kompaniją savo kolegai miesto tarėjui Suhru, nes mums pretenzijų turi bičiulis Albatas. Tai tiesiog išpuolis! „Ar pažįstate skardininkų meistrą Kadereitą, ponas miesto tarėjau? Aha, privalau jums tai papasakoti. Kadereitas jausdavo skausmą galvoje, kai ją spusteldavo. Jis papasakojo apie tai gydytojui, o šis sausai atsakė: „Na tai nespaukinėkite!“ Po kiek laiko Kadereitas vėl atėjo pas gydytoją ir pasiskundė, kad galvą labai skauda ir jos nepaspaudus. Gydytojas nusprendė, kad teks išimti ir tvarkyti smegenis. Pasakyta – padaryta. Atidarė kaukolę, išėmė smegenis, pridėjo šiaudų ir užsiuvo. Prisakė po trijų savaičių užteiti suremontuoto aparato. Praėjo trys savaitės, trys mėnesiai. Kadereitas nesirodo. Gydytojas stebisi. Vieną dieną susitinka pacientą gatvėje: „Meistre, ar nenorėtumėt susigrąžinti savo aparato?“ – „Ne, ponas daktare, man jo jau nebereikia. Aš dabar miesto tarėjas.“ – Čia mums, kad žinotumėm...

Toks jau buvo mūsų Albatas. Kai jis paskelbė savo garsiąją sentenciją apie „dvasingas bulves“, iš tikrųjų gerokai padidėjo jų suvartojimas; jis buvo uždegantis oratorius. Tai visiškai nereiškę, kad jis negali nurimęs snūduriuoti ar valandomis improvizuoti pianinu. Albatai, sena geroji dvasia! Materialinę gerovę labai greitai pagerino „dvasingų bulvių“ auginimo padidėjimas. Vis dėlto kartą jo turtas buvo sumažėjęs iki niekingų septyniasdešimties dolerių. Su buvusiu turtu jis panoro išsiskirti paskutiniu atsisveikinimo tostų. Mes visi labai susidomėjome tuo ir nuoširdžiai

* **Weissonas** (*Eduard Weisson*) – pirklys, vyninės (vok. *Weinstuben*) Žvejų gatvėje (dab. Žvejų g. 7) savininkas. Vyninė veikė apie 1909–1935 m. 1923 m. name įrengtą vyno rūšį ornamentais, humoristiniais piešiniais dekoravo Tilžės dailininkas Beckmannas. Nuo 1926 m. vyninės savininke nurodoma jo našlė Sophia Weisson.

bei su užuojauta pasibaisėjome, kai jis pranešė, kad jo sunkiai „dvasingomis bulvėmis“ sukauptas kapitalas prapuolė. Kas gi atsitiko? Mūsų gerasis draugas turėjo įprotį, saugodamasis nuo pavyduolių, kas rytą išeidamas iš namų pinigus paslėpti vis kitoje vietoje. Vieną dieną jis... pamiršo slėptuvę. Su patikimiausiais draugais jis perrinko viryklę, išardė spintas ir lovą, iššniukštinėjo krepšių ir kelnų pamušalus, suvyniojo kilimą – viskas veltui. Teko pranešti policijai. Mums tuo tarpu kilo žemas įtarimas, kad jį galbūt pradėjo graužti sąžinė dėl nepaprasto taupumo ir jis užkonservuotą kapitalą jam gerai žinomais būdais vėl investavo. Mes klydome! Praėjo gal pusmetis, ir mes vėl išvydome spinduliuojančią šypseną gerbiamojo rektoriaus veide: „Mano didžiai gerbiami draugai! „Dvasingosios bulvės“ vis dėlto nepaliko mūsų bėdoje“, ir jis triumfuodamas iškėlė ranką su pluoštu dolerių banknotų. Jo šeimininkę užvaldė tvarkymosi kipšas, ir ji sumanė kilimą ne tik suvynioti, bet ir išvalyti. Jo viduryje, prispausti stalo, ramiai ir jaukiai gulėjo to didelio išgyvenimo objektai, beje, nė trupučio nenuvertėję. Jie pagaliau galėjo būti panaudoti žemiškiems reikalams...

Teko palūkėti baigties ir jam pačiam. Vieną gražų sekmadienį mūsų gerajam rektoriui jo gydytojas labai rimtai pareiškė: „Mano mielas, jei nebaigsite su savo „dvasingosiomis bulvėmis“, jūsų kepenys neišlaikys, ir neprižadu jums daugiau nei keturių savaičių.“ Albatas susiėmė ir išvyko kelionėn prie Reino, nes kaip tik prasidėjo atostogos. „Nė dienos nebuvau blavus, – švytėdamas pasakojo mums, kai linksmas ir žvalus sugrįžo namo. – Laikiausi gydytojo patarimo ir visiškai atsisakiau bulvių. Reino vynas man pasirodė tinkamesnis...“

Nuo vilko bėgi... *Hannibal ante portas!* (Hanibalas prie vartų!). „Atlinguoja perkrautas vežimas“. „Vieną imbierinės ant stalo!“ Bendras „valio!“ sutinka mediką, poetą ir filosofą, daktarą Siemoneitą, nemirtingą mūsų kompanijoje dėl „aštuoniakampės žvaigždės“. Jis įdėmiai pažvelgia į mane: „Jaunuoli, ar jūs žinote apie aštuoniakampę žvaigždę?“ – „Ne.“ – „Jūs vis dėlto esate mokytojas, taigi priklausote aukštesniajam inteligentijos sluoksniui. Aš jums parodysiu, o paskui sulošime iš portveino butelio.“ – „Aš sumokėsiu ir taip.“ – „Tai nebūtina. Aš neimu dovanų.“

Keliais greitais judesiais mūsų matematikas iš degtukų sudėlioja aštuoniakampę žvaigždę. Mano intelekto nepakanka; tenka užmokėti už du stiklus portveino. Nedidelė paguoda buvo tai, kad aš nebuvau vienintelė auka, patekusi į šią skerdyklą...

Jų vis mažiau prie šio stalo – tolimojo plaukiojimo škiperių, tačiau tave čia tebesupa audringų jūrų ir tolimų kraštų romantika.

Dar sykį trinkteli durys, ir įeina mano brolis, tolimojo plaukiojimo škiperis, su mano kolega ir bendražygiu kare Franzu. Puikūs prisiminimai!

Sėdime trise garlaivio „Memel“ salone*. Tai atmintinas laivas, užplaukęs ant seklumos prie Melnragės ir lūžęs pusiau. Draudimo kompanija pripažino jį žuvusiu ir pigiai pardavė konsului Jahnui, kuris savo lėšomis nutempė abi laivo dalis į uostą ir suorganizavo korpuso atstatymą. Taip atsirado didžiausias jūrinis garlaivis Klaipėdoje, kuris, vedamas mano brolio, garsino mūsų gimtojo miesto vardą daugelyje Europos ir Azijos uostų. Mes lošiamo skatą**; ant stalo – viskis ir kitokie stiprūs gėrimai. Mano brolis – solidus žmogus; ne ką mažiau – ir gerasis Franzas. Aptarinėjamas jų ten ragautų ryžių ir kitokių vertingų augalų skonis, ir jie lenktyniauja tarpusavyje savo kompetencija. Ten minios juodukių, kinių ir kitokių moteriškių, vienodai Angoloje, Honkonge ir Pagulbinuose, Klaipėdos pajūryje, ar bent jau panašiai. Guliu ant kušetės ir juokiuosi iki ašarų. Geležiniai ramsčiai linksta, neišlaikę jūrininkų riečiamų istorijų. Galų gale iš manęs pareikalaujama irgi dalyvauti pokalbyje. Aš, varganas europietis, nieko panašaus papasakoti negaliu ir toliau raitausi iš juoko. Tuomet pašoka įsiutęs mano bičiulis Franzas: „Tu, netikėli, nieko nepasakoji. Tu esi bjauriausias iš mūsų!“ Tinkamas yra tas, kas užtikrintai eina savo gyvenimo keliu.

* **Garlaivis „Memel“** – prekybos laivas, pastatytas 1908 m. Liubeke. 1920 m. jį įsigijo Schwederskio laivininkystės bendrovė ir pavadino „Memel“. 1926 m. buvo parduotas. 1868 m. Klaipėdoje bendrovė „A. H. Schwedersky Nachf.“ įkūrė laivų makleris Augustas Heinrichas Schwederskis. Nuo 1902 m. firmą valdė L. Jahnas ir C. Wiese, įsigiję jūrinių laivų. 1923 m. bendrovė turėjo garlaivius „Memel“, „Prussia“, „Hollandia“, „Hansa“. Bendrovė po karo įsikūrė Kylyje ir pavadinimu „A. H. Schwedersky Nachfolger“ veikė iki 1958 m.

** **Skatas** – klaipėdiečių mėgtas azartinis lošimas kortomis.

Prabėgo, išnyko palaimingas puikių dienų metas. Prisimenu žmones, kurie viską atidavė žūtibūtei kovai už tėvynę ir tautą, kurie kažkada buvo linksmi skambant bokalams, ir džiaugiuosi, kad dalį savo kelio nuėjau šalia jų. Kaip nerūpestingai skamba jūreivių daina: „Škiperiui sekasi puikiai, šaltas šiaurys bangą šiauria...“ Kitomis dienomis jie sąžiningai imdavosi savo amato, stengdamiesi dėl savo šeimų ir visuomenės gerovės; jų širdys plakdavo teisingu ritmu. Daugeliui amžinojo poilsio vieta tapo šalta jūra, daugelis ilsisi gimtojoje žemėje. Jūra ir miškas ošia jiems tėviškės dainą: „Vėjas ir bangos lopšinę man dainuoja...“

Pakelti inkarą!

Iš toli nuo kranto ataidi priminimas: „*Addio! From the Bay of Memellandio!*“

MEMELLAND KALENDER 1950, P. 7–19

Aplink Klaipėdos uostą

Mes, klaipėdiškiai, esame nuo seno susiję su jūra, laivais ir mūsų uostu. Gimtasis mūsų miestas praėjusio šimtmečio viduryje buvo svarbus Baltijos jūroje burlaivių uostas, kuriame veikė daug laivininkystės firmų ir kelios laivų statyklos. Abiejuose Dangės krantuose buvo statomi tvirti dvistiebiai ir tristiebiai burlaiviai, kurių modeliai tebekabo Prekybos rūmų ir Klaipėdos buriuotojų draugijos (*Memeler Segel-Verein*) patalpose*. Šie dideli burlaiviai su medienos kroviniais tuomet buriuodavo iki pat Ispanijos. Jie visada laiku grįždavo žiemoti namo.

Klaipėdiškiai seniai plaukė į jūrą ir garsėjo kaip patikimi jūrininkai. Permaininga mūsų uosto istorija kupina žymių įvykių.

Bene svarbiausias buvo prekybos mediena smukimas po Pirmojo pasaulinio karo. Dėl nesutarimų tarp Lenkijos ir Lietuvos nutrūko sielių plukdymas Nemunu į Klaipėdą. Pertvarkant senąjį medienos eksporto uostą į tranzitinį, prireikė didelių statybų ir rekonstrukcijų. Šių pertvarkymų metu 1925–1935 m. buvo modernizuota ir iki Žvejų uosto pratęsta išorinė krantinė, pastatytos didžiulės patalpos kroviniams sandėliuoti, pertvarkyti krovos mechanizmai, pagilintas ir sutvarkytas Žiemos uostas. Buvo įrengta „Prūsijos krantinė“ bendrovės „Seedienst Ostpreussen“ keleiviniams laivams pririšti.

Uosto veikla davė darbo ne tik laivybos linijoms, laivų makleriams ir krovos įmonėms (kartais Klaipėdos uoste dirbdavo beveik 1 000 krovikų), bet ir uosto gydytojams, laivų rišėjams ir daugybei smuklių Malkų gatvės aplinkoje.

* **Klaipėdos buriuotojų draugijos patalpos** – 1884 m. įkurta Klaipėdos buriuotojų draugija (vok. *Memeler Segel-Verein*) per savo gyvavimą naudojos patalpomis keliose vietose: XX a. 2-ajame dešimtmetyje pastatu ir uosteliu prie Žiemos uosto, o 3-iajame dešimtmetyje – piečiau P. Lindenau laivų statyklos.

Arkliai Bomelsvitėje prieš suvarant juos į laivus. XX a. 2–3-iasis dešimtmečiai
Lietuvos jūrų muziejaus rinkinys

Taigi klaipėdiškiai visada buvo susiję su jūra. Kai užeidavo stiprus rūkas, girdėdavome locmanų garlaivį „von Schlieckmann“, tarp molų skardenantį perspėjimo signalus, o vėliau – priimamojo plūduro sireną jūroje. Grėsmingų audrų metu skubėdavome į uostą ir nusimanančiųjų žvilgsniais sekėdavome, kaip vyksta laivų rišimas. Uosto ritmas nedavė mums ramybės; netgi Smiltynės keltu plaukdavome į neriją ir atgal vien tam, kad „apsidairytumė“.

Ir „Memeler Dampfboot“ savo numeriuose kasdien pranešdavo apie įvykius uoste. Skaitytojai sužinodavo apie įdomesnius laivus ir krovinis, ypač – apie greitą krovą ir krovinų siuntimą. Buvo informuojama ir apie laivų avarijas bei užplaukimą ant seklumų, pavykusias ir nesėkmingas laivų gelbėjimo akcijas jūroje ir pakrantėse. Pasiekdavo skaitytojus ir išsamūs pranešimai apie Jūrų teismo (*Seeamt*) posėdžius; jame posėdžiaudavo žymūs Klaipėdos jūrininkai ir pirkliai. Laikraščio skaitytojai sužinodavo apie Lindenau laivų statyklos veiklą, apie ten statomus naujus keltus,

skirtus susisiekti su Smiltyne, motorlaivį „Kuršių marės“* ir keleivinį laivą „Helgoland“ bendrovei HAPAG.

Kai ant seklumos užplaukė ir pats patyręs laivas „Memeler Dampfboot“, jo skaitytojai tikėjo, kad laivavedžiams pavyks jį nuplukdyti ir parvesti į Klaipėdą. „Memeler Dampfboot“ vėl išplaukė Oldenburge 1949 m. pradžioje kaip „Tėvynės aplinkraštis“ („*Heimatrundbrief*“) ir iki šiol palaiko ryšį su gimtine.

MEMELER DAMPFBOOT, 2004, P. 84

* **Motorlaivis „Kuršių marės – Kurisches Haff“** – pramoginis motorlaivis, statytas 1928 m. Klaipėdos Paulio Lindenau statykloje. Plaukiojo tarp Klaipėdos ir Kranto (vok. *Cranz*, dab. rus. *Zelenogradsk*), užsukdamas į Kuršių nerijos gyvenvietes. 1940–1945 m. naudotas Vokietijos karo laivyne. Nuo 1964 m. kaip pramoginis motorlaivis plaukiojo Italijos vandenyse.

Tikras bomelsvitielis. Martynui Tydekui – 90. Audringas gyvenimas

Seno klaipėdiečio, devyniasdešimtmečio Martyno Tydeko (*Martin Tiedeck*) gyvenimo kelias prasidėjo žvejo lūšnelėje „Kupetoje“ (taip pašvęstieji meiliai vadino žvejų priemiestį Bomelsvitę) ir nuvedė iki senelių prieglaudos Hohenlojės kunigaikščių pilyje (7184 Kirchbergas / Jagstas). Matome senolį, pro savo atskiro kambario langą žiūrintį į puikų Jagsto slėnį. Stebime jį, lėtai vaikščiojantį pavasariškai suvešėjusiame pilies parke ir apžiūrinėjantį ištaigingas Riterių ir Rokoko salių erdves. Galbūt jis mąsto apie tai, koks permainingas gyvenimas: anksčiau – orių kunigaikščių rezidencija, dabar – paskutinis prieglobstis seniems žmonėms. Matyt, jis galvoja ir apie savo gyvenimo permainingus metus.

Mūsų bendradarbis Bruno le Coutre aprašė šį tikrą bomelsvitielį ir jo gyvenimą, tuo suteikdamas daug džiaugsmo savo draugams ir pažįstamiems.

Martynas Tydekas gimė 1878 ar 1879 m. žvejo namelyje šalia Dresslerio kepyklos. Augo patikimu žvejo junga. Pilnametystės sulaukė tuo metu, kai klestėjo lašišų žvejyba. Deja, bomelsvitičiai iš to turėjo mažiausiai naudos, nes „grietinę nugriebdavo“ penki užsienietiški žvejybos garlaiviai, nuo lapkričio iki kovo pabaigos ūdomis gaudę lašišas mūsų vandenyse. Tai buvo garlaiviai „Hoffnung“ (savininkai Kioschis ir Davidas Schlobies), „Erwartung“ (Georgas Tydekas), „Prinzess“ (Fritzgas Suhras), „Beneke“ (kapitonas Stange ir Kioschies) ir „Vorwärts“.

Bomelsvitės žvejai turėjo tik atviras valtis ir konkuruoti negalėjo. Skurdas, viešpatavęs daugelyje žvejų būstų, neaplenkė ir jo tėvų namų. Svetimšaliai čia vyravo žvejyboje nuo 1884 iki 1896 m. Svetimšalių konkurencija ir vargana vietos žvejų padėtis paskatino apskrities viršininką Cranzą imtis žygių modernizuoti Bomelsvitės žvejyba, pradedant vietoje